

Klub Przyrodników

ul. 1 Maja 22, 66-200-Świebodzin
Konto: BZ WBK SA o/Świebodzin nr 28 1090 1593 0000 0001 0243 0645
tel./fax 068 3828236, e-mail: kp@kp.org.pl, [http:// www.kp.org.pl](http://www.kp.org.pl)

Świebodzin, 15 października 2015 r.

Gorczański Park Narodowy

Dotyczy: plan ochrony GPN

W związku z zagadnieniami poruszonymi na spotkaniu konsultacyjnym w/s planu ochrony Gorczańskiego Parku Narodowego oraz po zapoznaniu się z materiałami do planu zamieszczonymi na serwerze ftp, uprzejmie przedstawiam wnioski Klubu Przyrodników do planu ochrony GPN:

1. Generalnie pozytywnie oceniamy projekt strategii ochrony GPN, mimo przedstawionych dalej pewnych uwag szczegółowych do niektórych jej aspektów. Uważamy, że priorytetowym działaniem w dalszych pracach nad planem powinno być obecnie jak najmocniejsze, najsilniejsze i najskuteczniejsze zapisanie w planie norm odnoszących się do terenów nie będących w zarządzie GPN - zarówno w granicach GPN (polany, lasy prywatne), jak i poza granicami (zagospodarowanie przestrzenne otuliny, korytarze ekologiczne).
2. Ochrona parku narodowego powinna być planowana w sposób całościowy i powinna być przede wszystkim ochroną ekosystemów, tylko w wyjątkowych przypadkach koncentrując się na gatunkach. GPN w pełni kwalifikuje się do ochrony jako tzw. obiekt chroniony kategorii II w sensie klasyfikacji obszarów chronionych IUCN, czyli „*duży naturalny lub niemal naturalny obszar pozostawiony w celu ochrony wielkoskalowych procesów ekologicznych, wraz z kompletnym zestawem gatunków i ekosystemów typowych dla obszaru, dostarczający także możliwości realizacji odpowiednich środowiskowo i kulturowo funkcji duchowych, naukowych, edukacyjnych, rekreacyjnych i turystycznych*”¹.

Założenie to szczególnie dobrze pasuje do Gorczańskiego Parku Narodowego. W skali Karpat GPN jest unikatowym obszarem, na którym można obserwować naturalne procesy (także te pozornie "niszczące" jak gradacje i zamieranie świerczyn) i to właśnie jest jego największą wartością. Najcenniejsze elementy różnorodności biologicznej GPN (w tym duże drapieżniki, głuszec, ale także wiele innych gatunków) znajdują w takim, kształtowanym przez naturalne procesy krajobrazie, dobre warunki do życia. Misja Gorczańskiego Parku Narodowego w systemie polskiej ochrony przyrody powinna bazować przede wszystkim na ochronie naturalnych procesów typowych dla Karpat.

Praktyczne zastosowanie takiego podejścia do GPN powinno polegać na położeniu akcentu na ochronę wielkoskalowych procesów ekologicznych. Interwencje w celu ochrony pojedynczych gatunków powinny być ograniczone do sytuacji, w których zachowanie gorczańskich stanowisk poszczególnych gatunków ma zasadnicze znaczenie dla ich krajowej populacji. Celem ochrony GPN nie powinno być natomiast dążenie do

¹ Dudley N. 2008 (red.) Guidelines for Applying Protected Area Management Categories. IUCN, Gland, 86 str.

samej maksymalizacji liczebności gatunków choćby nawet cennych czy chronionych – a raczej dążyć należy, by populacje gatunków trwale funkcjonowały w sposób naturalny w krajobrazie kształtowanym przez naturalne procesy ekologiczne.

W operatach tematycznych zastosowano na szeroką skalę podejście oparte na indywidualnej ocenie „stanu ochrony” poszczególnych gatunków. Nie negując wartości informacyjnej tego podejścia, wskazujemy że nie powinno ono nadinterpretowane - być automatycznie przekładane na planowanie działań mających doprowadzić wszystkie wskaźniki i parametry do poziomu „właściwego”. Niektóre gatunki z naturalnych przyczyn mogą występować w niższych zagęszczeniach lub w ogóle nie znajdować w Gorcach optimum występowania – i nie ma w tym nic złego. Nie byłoby rozwiązaniem prawidłowym stawianie za cel maksymalizacji liczebności lub maksymalizacji, w sposób sztuczny, innych parametrów „stanu ochrony” gatunków objętych danym operatem).

Z dostępnych materiałów wynika, że koncepcja ochrony GPN jest w tym zakresie budowana w większości w prawidłowy sposób; uwaga nasza dotyczy raczej potencjalnych sposobów interpretacji ocen stanu ochrony w przeszłości.

3. Podejście do ekosystemów leśnych GPN powinno opierać się na długofalowej perspektywie docelowego całkowitego pozostawienia tych ekosystemów naturalnym procesom (w przypadku drzewostanów sztucznych lub zniekształconych – po zainicjowaniu odpowiednich procesów renaturyzacji). Tj. długofalowa wizja ochrony GPN powinna zakładać całkowite wygaszenie działań ochronnych w ekosystemach leśnych.

Horyzont realizacji takiej koncepcji może oczywiście być dłuższy, niż okres obowiązywania planu ochrony. GPN istnieje już jednak (i renaturyzuje swoje ekosystemy leśne) na tyle długo, że zasadne jest pytanie o postęp w dążeniu do tak widzianego celu.

Czy wykonane dotychczas działania renaturyzacji ekosystemów leśnych nie są dostateczne do zainicjowania procesów renaturyzacji tych ekosystemów? Jeżeli są wystarczające, to może nie są już dłużej potrzebne? A jeżeli nie są wystarczające to dlaczego; czy nie należałoby ich istotnie zmodyfikować? Co stałoby się, gdyby już obecnie interwencji w lasach zupełnie zaprzestać? Czy z punktu widzenia ochrony przyrody Gorców przyniosłoby to jakiegokolwiek szkody? W operacie generalnym oczekiwaliśmy przedstawienia i zaakcentowania informacji, czy i na ile, od chwili utworzenia GPN, postąpił proces unaturalnienia drzewostanów².

Wątpliwe wydaje się stosowanie, także w strefie ochrony czynnej, tzw. cięć sanitarnych. Nie służą one unaturalnianiu zniekształconych fragmentów lasów, a wręcz przeciwnie – mają przeciwdziałać procesom naturalnym.

Nadmieniamy tu, że nieakceptowalne jest dla nas użytkowanie ekosystemów leśnych parku narodowego w celach ekonomicznych, a wydaje się (jest to teza postawiona w niektórych operatach), że dotychczasowe działania GPN w lasach mają po części taki właśnie charakter.

4. Najlepszym narzędziem do ochrony wielkoskalowych procesów ekologicznych jest ochrona ścisła. Uważamy, że w uwarunkowaniach przyrodniczych GPN celowe byłoby jej zastosowanie na zdecydowanej większości powierzchni Parku, rzędu 70-80%.

Proponowany operat generalny przewiduje wprowadzić pewne powiększenie obszaru pod ochroną ścisłą, ale tylko o ok. 400 ha. Uważamy, że z zastosowaniem ochrony ścisłej w GPN pójść należy dalej, obejmując obecnie ochroną ścisłą wszystkie lasy o składzie gatunkowym, który nie jest sztuczny.

---

² W operacie zamieszczono tymczasem tabelę „struktury naturalności lasów” wg stanu na 1997 r. Czy przez niemal 20 lat ta struktura nie poprawiła się? A jeśli nie, to jaki był sens wysiłków wkładanych przez Park w „ochronę ekosystemów leśnych”?

Choć decyzja o skali zastosowania ochrony biernej powinna być decyzją planistyczną podejmowaną na podstawie konkretnych uwarunkowań każdego, indywidualnie rozpatrywanego obszaru chronionego, jako tło do podjęcia takiej decyzji można przytoczyć podejście stosowane w innych krajach, np. w niemieckich parkach narodowych. Opierając się na fakcie, że klasyfikacja obszarów chronionych IUCN wymaga, by adekwatne do definicji odpowiedniej kategorii niej było co najmniej 75% powierzchni obszaru chronionego³, przyjęto tam, że status parku narodowego wymaga przeznaczenia co najmniej 75% obszaru parku narodowego do ochrony wielkoskalowych procesów ekologicznych. Na tej podstawie wypracowano i przyjęto standardy zakładające, że w ciągu 30 lat od utworzenia parku należy doprowadzić do 75% udziału strefy ochrony naturalnych procesów (ochrony ścisłej) w powierzchni każdego z parków, a obszary te powinny przy tym być ciągle i zwarte. Dłuższy termin lub odmienne podejście dopuszcza się tylko w szczególnych przypadkach – w parkach o znacznym udziale własności niepublicznej lub w związku z koniecznością ochrony wielkopowierzchniowych ekosystemów półnaturalnych o znaczeniu europejskim⁴. Choć realizacja tego celu w niemieckich parkach nasuwa pewne problemy, zwłaszcza tam, gdzie w granicach parków znalazły się znaczne powierzchnie silnie zniekształconych lasów⁵, jest jednak rzeczywiście wdrażana i konsekwentnie wyrażana w planach ochrony poszczególnych parków, także jako stopniowe wygaszanie ingerencji w ekosystemy⁶.

Uważamy, że takie podejście byłoby trafne także dla Gorczańskiego Parku Narodowego, a ponieważ GPN istnieje już od dłuższego czasu – taką skalę ochrony ścisłej można i należy przyjąć już w obecnym planie ochrony.

Pewną alternatywą dla ochrony ścisłej mogłaby być wprowadzenie tzw. „ochrona czynna zerowa” (bez planowania zabiegów)⁷, co także dotychczas było w GPN stosowane. Uważamy jednak, że zapisanie ochrony ścisłej jest rozwiązaniem lepszym, bo obecna podstawa prawna do ustanowienia planu ochrony nie umożliwia zadeklarowania w planie „ochrony czynnej zerowej” z wystarczającą pewnością prawną i w ogóle uniemożliwia wyartykułowanie założenia, że określone fragmenty terenu są podane takiej formie ochrony (można co najwyżej określić to w sposób ‘negatywny’, tj. przez nie wskazywanie tych obszarów jako miejsca realizacji jakichkolwiek działań ochronnych).

5. Niezależnie od powyższego, program działań ochronnych na obszarach objętych ochroną czynną powinien wyraźnie wskazywać, jakie części tego obszaru mają być objęte „ochroną czynną zerową”, ochroną czynną renaturyzującą lub ochroną czynną stabilizującą.
6. Drobny z punktu widzenia ekosystemów, ale istotny wizerunkowo w polskich parkach narodowych problem, to ścinanie drzew zamierających i martwych przy szlakach ze „względów bezpieczeństwa”. Uważamy, że zakres tego działania jest obecnie zbyt szeroki. Skutkiem tego działania jest niewielka poprawa bezpieczeństwa, za cenę zmian

---

³ Dudley N 2008 op. cit.

⁴ Kemkes W., Maly-Wischhof L., Tscherniak A., Wesemüller H., Diepolder U. 2008. Quality criteria and standards for German national parks. Europarc Deutschland, Berlin.

⁵ Helland S., Hoffmann A., Wled S. 2012. Evaluation of German National Parks. Europarc Deutschland, Berlin.

⁶ Np. Park Narodowy Lasu Bawarskiego - Kiener H., Hußlein M., Englmaier K.H. (red.) 2008. Natura 2000 management im Nationalpark Bayerischer Wald. Wissenschaftliche Reihe 17: 1-252.

Park Narodowy Harz - Nationalparkplan für den Nationalpark Harz 2011 – 2020. Wernigerode, 145 str.

Park Narodowy Müritz - Nationalparkplan. Leitbild und Ziele. Richtlinie für die Planung von

Waldbehandlungsmaßnahmen durch die Forsteinrichtung im Müritz-Nationalpark. Landesamt für Forsten und

Großschutzgebiete Mecklenburg-Vorpommern i Nationalparkamt Müritz, Malchin- Hohenzieritz, 2004. Tu m. in.

interesująca strategia wygaszania ingerencji w ciągu 40 lat nawet w zupełnie sztucznych drzewostanach sosnowych.

⁷ Jest to ochrona czynna wykonywana na sposób, o którym mowa w § 23 pkt 2 rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 r. w sprawie sporządzania projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku krajobrazowego, dokonywania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, tworów i składników przyrody.

krajobrazowych przy szlakach – właśnie tam, gdzie dbać należy o wrażenie wizualne „lasu naturalnego”, nie noszącego śladów ingerencji. Zarządzanie ryzykiem od upadających drzew powinno opierać się przede wszystkim na informowaniu o ryzyku i zamykaniu szlaków w dni wietrzne, a nie na masowym usuwaniu drzew.

7. Zdajemy sobie sprawę ze złożoności zagadnień związanych z gorceńską populacją jelenia, której areal nie jest ograniczony tylko do granic parku narodowego, a w konsekwencji liczebność nie jest i nie będzie regulowana tylko przez naturalne procesy w parku narodowym. Jesteśmy świadomi, że w pewnych okolicznościach, ze względu na zjawiska mające miejsce poza granicami GPN, może to prowadzić do podwyższania liczebności tej populacji, co może stać się antropogenicznym elementem presji na naturalne ekosystemy i procesy Parku.

Uważamy jednak, że przedstawione w materiałach do planu dane nie dowodzą zasadności kontynuowania „redukcji populacji jelenia”. W materiałach tych nie widać ani związku między redukcją a liczebnością, ani związku między liczebnością jeleni i wykonywaniem redukcji a „poziomem szkód od zwierzyny” w lasach. Wydaje się, że sam Park nie jest przekonany o słuszności tego działania, ponieważ rok w rok realizuje je na poziomie ok. 50% planu.

Zaznaczamy tu, że zwierzęta są naturalnym elementem ekosystemów, podobnie jak naturalne jest ich oddziaływanie na te ekosystemy. Nie ma powodu, by negatywnie oceniać wszelkie przejawy takiego oddziaływania, a już szczególnie – by w ogóle brać pod uwagę nieletalne uszkodzenia drzew (np. zgryzienia lub spalowania, które są regenerowane). Także śmiertelność drzew pod wpływem zwierzyny jest zjawiskiem naturalnym i nie powinna być traktowana jako „szkoda”, przynajmniej dopóki nie prowadzi do istotnych nienaturalnych zmian w składzie gatunkowym drzewostanów. To, co w lasach gospodarczych jest określane jako „szkody”, nie powinno być traktowane tak samo w parku narodowym. Jednak, normalne jest, że także w warunkach naturalnych, skład gatunkowy fitocenozy (w tym drzewostanów) kształtuje się także pod wpływem aktywności zwierząt. Normalne jest też, że występują pewne obszary koncentracji zwierząt, w których efekt ten jest większy.

Za zupełnie nietrafne uważamy zastosowanie w parku narodowym "pojemności wyżywieniowej" wg norm przeniesionych z lasów gospodarczych. W materiałach zebranych do planu nie odnajdujemy jednak przekonujących dowodów, by presja zwierzyny znacząco oddziaływała na przyszły skład drzewostanów GPN, np. w sensie całkowitego eliminowania z tego składu jakichś gatunków, ani zablokowania odnawiania się drzew.

W związku z powyższym, uważamy że w obecnym planie ochrony GPN należałoby przyjąć „moratorium” na redukcję populacji jeleni w GPN, z zastrzeżeniem monitorowania i obserwowania zarówno samej liczebności populacji jeleni, jak i wykorzystywania przez ten gatunek przestrzeni Parku, oraz z zapewnieniem monitorowania przejawów oddziaływania jeleni na szatę roślinną GPN. W interpretacji wyników takiego monitoringu proponowalibyśmy przyjąć szeroki margines tolerancji dla oddziaływań jeleni na roślinność (jest to proces naturalny), choć nie przesądzać a priori, że redukcja populacji jelenia nie będzie nigdy konieczna (przesłanką do tego byłyby mocne dowody, że liczebność populacji jelenia w GPN jest z antropogenicznych przyczyn pozaparkowych na tyle podwyższona, że ich presja przybiera natężenie wykraczające poza poziomy typowe dla naturalnych ekosystemów i znacząco zniekształca dynamikę ekosystemów w Parku.

8. W dotychczasowej działalności GPN nasze zaniepokojenie wzbudzają tendencje do rozwoju infrastruktury, a w szczególności do:

- a) ulepszenia i rozbudowy dróg leśnych, ze skrajnym przypadkiem wykonania nawierzchni asfaltowej w dolinie Kamienicy;
- b) ingerencji w koryta potoków, w tym wydobywania lub przemieszczania kamieni lub żwirów w łóżyskach potoków.

Uważamy, że takie działania nie są potrzebne dla ochrony przyrody GPN. W szczególności, nie są one konieczne ani z punktu widzenia ochrony płazów (według naszej wiedzy, kałuże na błotnistych drogach leśnych nie są pułapkami ekologicznymi dla płazów i nie wymagają likwidacji dla dobra płazów), ani z punktu widzenia ochrony wód przed zawiesiną mineralną (temu zagrożeniu znacznie skuteczniej zapobiegłoby ograniczenie ingerencji w ekosystemy leśne, a w konsekwencji ograniczenie zrywki drzew), a w przypadku potoków, park narodowy powinien chronić ich naturalną dynamikę, akceptując także procesy erozji i przemieszczania się koryta. Udostępnianie terenu infrastrukturą drogową będzie nieuchronnie prowadzić do wzrostu antropopresji na teren Parku, zarówno ze strony samego Parku, jak i ze strony turystów (nawet przy obowiązujących zakazach wzrośnie częstość nielegalnego korzystania z dróg leśnych; pojawią się też postulaty szerszego udostępniania dróg leśnych np. do pozornie „ekologicznego” ruchu rowerowego czy turystyki narciarskiej).

Uważamy, że elementem strategii ochrony Parku powinno być wręcz „uniedrożnienie” znacznej części dróg tak, by fizycznie utrudnić dostęp ludzi do pewnych części Parku. Obejmie to również dostęp służb samego Parku, ale uważamy, że ochrona antropofobnych elementów przyrody warta jest tej niewygody.

9. Plan powinien konkretnie i stanowczo określać sposoby gospodarowania w lasach prywatnych na terenie GPN, poddanych ochronie krajobrazowej. Jako działanie ochronne w strefie ochrony krajobrazowej należy ująć potrzebne ograniczenia i modyfikacje gospodarki leśnej; należy je także powtórzyć jako sposób minimalizacji zagrożenia, a w przypadku przedmiotów ochrony Natura 2000 – także jako „warunki właściwego stanu ochrony”. Obecnie identyfikowane są zagrożenia od gospodarki w lasach prywatnych w granicach Parku – co świadczy, że formuła prawna parku narodowego nie działa lub nie jest prawidłowo stosowana w stosunku do tych lasów.

10. Z zaniepokojeniem obserwujemy ostatnio w Gorcach (poza Parkiem) znaczny wzrost presji na udostępnienie tzw. turystyczne. Choć jak dotąd GPN opiera się tej presji (co przyjmujemy z uznaniem), to uważamy, że jest ona istotnym zagrożeniem dla Parku. Parki narodowe są w Polsce ostatnimi większymi obszarami chronionymi przed wszędobylsnością ludzi i utrzymanie tego stanu jest elementem ich misji w ochronie polskiej przyrody.

Plan nie powinien przewidywać wprowadzania nowych form, miejsc ani szlaków udostępnienia GPN (nawet w chwalebnych celach dydaktycznych lub edukacyjnych). Obecne sposoby udostępnienia są wystarczające, a w niektórych przypadkach dla dobra „antropofobnych” gatunków może zaistnieć potrzeba wyłączenia jakichś miejsc, tras lub szlaków z udostępniania.

11. Dla ochrony GPN konieczna jest bardzo skrupulatna ochrona przed niewłaściwym zagospodarowaniem przestrzennym w otulinie, w tym przed rozwojem zabudowy, rozbudową i budową dróg. Kluczowa jest ochrona drożności korytarzy ekologicznych łączących GPN z innymi częściami Karpat. W związku z tym, w planie ochrony:

- a) Wskazania do studiów i planów zagospodarowania przestrzennego muszą być konkretne, a nie mogą być zapisane miękko - tj. nie mogą być traktowane tylko jako zalecenia lub „dążenie do”, a powinny być zapisane jako konkretne wskazanie. Wskazania te powinny być (jeśli dotyczą przedmiotów ochrony Natura

2000) powtórzone także jako warunki właściwego stanu ochrony, a także jako sposoby minimalizacji zagrożeń;

- b) Należy wyraźnie wskazać korytarze ekologiczne, rozumiane jako szerokie pasma niezabudowane, tj. ograniczone tylko istniejącą urbanizacją⁸,
- c) Zasięg korytarzy na długość powinien wykraczać nawet poza otulinę GPN (podstawą prawną do ujęcia w planie zapisów sięgających poza otulinę Parku jest „zakres planu ochrony obszaru Natura 2000, w którym można określić wszystkie potrzebne warunki właściwego stanu ochrony gatunku oraz wskazania do zmian w studiach zagospodarowania przestrzennego, np. właśnie przez ujęcie w studiach korytarzy, jako terenów które nie powinny być zabudowywane). Jako zagrożenie w korytarzach należy wyraźnie wskazać także ogrodzenia i zaproponować wskazanie do studiów i planów zagospodarowania przestrzennego ograniczające możliwość grodzenia.

12. W związku z „zakresem planu ochrony obszaru Natura 2000”, w planie ochrony GPN należy ująć także działania potrzebne do ochrony obszaru Natura 2000 w jego „parkowej” części, wymagające realizacji poza granicami Parku. Powinno to dotyczyć w szczególności:

- a) Budowy niezbędnych przejść dla zwierząt na drogach;
- b) Modyfikacji gospodarki łowieckiej.

W dotychczasowej praktyce przyjmowano, że plan ochrony parku narodowego zawiera tylko działania zlokalizowane w granicach Parku. Jednak, w związku z ujęciem w planie ochrony parku narodowego zakresu planu ochrony obszaru Natura 2000, należy obecnie rozumieć, że w planie muszą się znaleźć także wszystkie działania niezbędne dla ochrony „parkowej” części obszaru Natura 2000, niezależnie gdzie miałyby być zlokalizowane – także, jeśli trzeba je wykonać daleko poza granicami Parku, a nawet otuliny. Pominięcie zapisania takich działań naruszałoby wymóg ustawy, że plan ochrony parku narodowego powinien zawierać zakres planu ochrony (lub planu zadań ochronnych) dla obszaru Natura 2000.

13. Istotny problem stanowi ochrona półnaturalnych polan gorczańskich. Ze zgromadzonych materiałów wynika, że stan ich jest zły, głównie dlatego, że zasoby nieleśne na gruntach prywatnych nie były chronione w wystarczający sposób. W tej sferze konieczna wydaje się nie tylko „kontynuacja wysiłków”, ale zaproponowanie rozwiązań, które znacząco poprawiłyby efektywność ochrony tego elementu przyrody GPN.

14. Bardziej szczegółowe uwagi byłibyśmy w stanie przedstawić po zapoznaniu się z projektem rozporządzenia.

z poważaniem

---

⁸ W sąsiednim Pienińskim PN korytarze ekologiczne w planie ochrony wskazano zbyt wąsko, co generuje obecnie problemy przy ochronie przestrzeni przed zabudową wnioskowaną w konkretnych punktach, które nie zostały zidentyfikowane jako część korytarza. Proponowana mapa korytarzy w materiałach do planu ochrony GPN wyznacza korytarze zdecydowanie zbyt wąsko – skutek takiego wyznaczenia, brzeżne strefy (nie wyznaczone jako „korytarze”) byłyby terenem ekspansji zabudowy, która zawęziłaby korytarz. Jako „korytarz” należy wskazać nie tylko wąskie pasmo najczęstszego przemieszczania się zwierząt, ale szerokie pasmo, które powinno być chronione przed zabudową (także taką, która nie zablokuje korytarza, ale go zawęzi), by korytarz był w pełni funkcjonalny.